

~ ๑ ~

คู่มือ

พระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสู่สังคมโลก

ประจำปี ๒๕๖๗

Word-by-Word Translation Tipitaka and
Buddhism Propagation to Global Society

๒๐๒๔

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๙

พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ

ได้รับทุนอุดหนุนโครงการจากสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ

ปีงบประมาณ ๒๕๖๗

คู่มือ การเรียนรู้
พระไตรปิฎก ฉบับแปลโดยศัพท์ (คำต่อคำ)

พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๙
พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส

คำชี้แจง

วัตถุประสงค์ของการจัดทำคู่มือการเรียนรู้พระไตรปิฎกฉบับแปลโดยศัพท์ (Word-by-Word Tipitaka Translation) มี ๒ ประการหลัก คือ ๑. เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของศัพท์ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกฉบับบาลี ที่เป็นอักษรไทยและอักษรโรมัน ทุกคำ ๒. เพื่อให้ความหมายของศัพท์แต่ละคำที่ปรากฏในพระไตรปิฎกทั้ง ๔๕ เล่ม ได้ช่วยสร้างให้ภาษาบาลีเป็นภาษาที่คงอยู่และสืบเนื่องคู่กับพระพุทธศาสนา

พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๙ คือ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิเทศ ภาสิตของพระสารีบุตรอธิบายขยายความพระสูตร ๑๖ สูตร ในอัฐกวรรคแห่งสุตตันนิบาต แนวคำสอนในคัมภีร์นี้จัดอยู่ในส่วนของพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ซึ่งเป็นนิกายที่ ๕ คัมภีร์นี้เป็นที่ยอมรับของนักปราชญ์สายพระพุทธศาสนาเถรวาทว่าเป็นผลงานของสารีบุตร อัครสาวกของพระพุทธเจ้า เนื้อหาของคัมภีร์กล่าวถึงเรื่องกาม การชังอยู่ในเบญจขันธ์ การกล่าวประทุษร้ายกันด้วยมานะทิฎฐิ การพิจารณาความหมตจต การยึดถือทิฎฐิที่เยี่ยม การพรรณนาชีวิตและความตาย การถามถึงวิธีหลีกเลี่ยงจากเมถุนธรรม การยึดมั่นศาสตาดนแล้วได้วาทะคุณมีนศาสตาดน มัคคันทิยพราหมณ์ถามปัญหาและฟังธรรม ทัศนะและศีลของพระอรหันต์ สาเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท การวิวาทกันด้วยทิฎฐิขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ คือ ทิฎฐิ ๖๒ การกำจัดบาปอย่างเร็วพลัน ความกลัวที่เกิดจากโทษของตน และการสรรเสริญพุทธคุณ พร้อมกับการถามปัญหาของพระสารีบุตรเถระ

คู่มือการศึกษาพระไตรปิฎกฉบับแปลคำต่อคำนี้ คณะผู้ดำเนินการได้พยายามอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจศึกษาความหมาย ในการแปลคำศัพท์ที่แสดงด้วยการแปลบาลีซึ่งเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้แสดงธรรมเทศนา ในขณะเดียวกัน คณะผู้ดำเนินการ ได้สรุปประเด็นของธรรมที่สำคัญ ควรแก่การเรียนรู้ และการนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตของแต่ละคนให้บรรลุจุดหมายที่เป็นความสงบสุขสูงสุดของชีวิต การจัดทำคู่มือจึงแบ่งออกเป็นบท ในแต่ละบทก็จะเป็นการกล่าวถึงธรรมที่บรรจุอยู่ในแต่ละส่วนของเล่ม พร้อมกับยกตัวอย่างของพระบาลีที่เกี่ยวข้องกับธรรมที่สรุปมาให้ศึกษา ผู้ใช้คู่มือจึงจะศึกษาถึงคำอธิบายธรรม มีบาลีประกอบต่อด้วยบทแปลแบบคำต่อคำ และตามด้วยบทแปลโดยความที่ได้จากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙.

เนื้อหา	สารบัญ	หน้า
คำชี้แจง		๓
บทที่ ๑ กามสูตรตนิทเทศ		๕
บทที่ ๒ สุทธีฎฐกสูตรตนิทเทศ		๙
บทที่ ๓ ปสุรสูตรตนิทเทศ		๑๒
บทที่ ๔ กลหวิบาทสูตรตนิทเทศ		๑๖
บทที่ ๕ สาริปุตตสูตรตนิทเทศ		๑๙

บทที่ ๑

กามสูตรนิตยเทศ

บทนี้ คำว่า กาม หมายถึง กาม ๒ อย่าง คือ วัตถุกาม และกิเลสกาม

๑. วัตถุกามได้แก่ (๑) ความอยากได้ส่วนที่ดีหรือส่วนที่อร่อย ที่เรียกว่า กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส และ โผฏฐัพพะ (๒) ความอยากได้ทรัพย์ทั้งส่วนที่เรียกว่าสวัสดิยานกทรัพย์ (ทรัพย์ที่มีชีวิต) และอวัสดิยานกทรัพย์ (ทรัพย์ที่ไม่มีชีวิต) ที่น่าใคร่น่าปรารถนา

๒. กิเลสกามได้แก่ความอยากได้ที่เป็นตัวกิเลส คือ ตัวความอยาก ความปรารถนากามคุณวัตถุกามและกิเลส กามให้ความเอร็ดอร่อยสนุกสนานหวานชื่นแก่ผู้ปรารถนาได้เพียงชั่วคราวช่วยยามที่เสพเท่านั้น ตามตัวอย่างบาลี ดังนี้.

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๑. อฏฐกาวคโค

๑. กามสูตรนิตยเทศ

๑. กามํ กามยमानสส ตสส เจ ตํ สมिขณติ.

อทฐา ปีติมน โหติ ลทฐา มจโจ ยทิจจติ ฯ

กามํ กามยमानสสาติ กามาติ อุตทานโต ทเว กามา วตถุกามา จ กิเลสกามา จ. กตเม วตถุกามา? มนาปิกา รู ปา มนาปิกา สทฐา มนาปิกา คนธา มนาปิกา รสา มนาปิกา โผฏฐัพพา อตถรณา ปาวูรณา ทาสีทาสา อเชพกา กุกกุฏ สุกรา หตถิควาสสวพวา เขตต์ วตถุ ทิรณญ์ สุวณณํ คามนิคมราชธานีโย รฏฐณจ ขนปโท จ โกโส จ โภฏฐาการณจ ยํ กิณจิ รชนียํ วตถุ วตถุกามา.

อปี จ อตีตา กามา อนาคตา กามา ปจจุปปนนา กามา อชฌตตทา กามา พหิทฐา กามา อชฌตตพหิทฐา กามา หีนา กามา มชฌิมา กามา ปณีตา กามา อาปายิกา กามา มานุสิกา กามา ทิพพา กามา ปจจุปปญฐิตา กามา นิมมิตา กามา อนิมมิตา กามา ปณิมมิตา กามา ปรีคคหิตา กามา อปรีคคหิตา กามา มมายิตา กามา อมมายิตา กามา สพเพปิ กามา วจรา ฌมมา สพเพปิ รูปาวจรา ฌมมา สพเพปิ อรูปาวจรา ฌมมา ตณหววตถูกา ตณหารมมณา กามนียญญณ รชนียญญณ มทนียญญณ กามา อิเม วุจจนติ วตถุกามา.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑. **กามสูตรนิทเทโส** – การแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งกาม/

๑. **กามิ** – ซึ่งกาม/ **กามยมานสส** – ผู้ปรารถนาอยู่/ **ตสส** – ผู้นั้น/ **เจ** – หากว่า/ [**มจจสส** – แก่สัตว์ผู้มีความตายเป็นสภาพ]/ **ตัม** – นั้น/ [**กามวตฺถุ** – กามวัตถุ]/ **สมิขฺมติ** – ย่อมสำเร็จด้วยดี/ **อทฺธา** – แน่แท้/ **ปีติมน** – เป็นผู้มีใจที่ไปร่วมกันแล้วด้วยความอิ่มใจ/ **โหติ** – ย่อมเป็น/ **ลทฺธา** – ได้แล้ว/ **มจฺโจ** – สัตว์ผู้มีความตายเป็นสภาพ/ **ยทิจฺจติ** – ย่อมต้องการ ซึ่งกามวัตถุใด/

[**ปททเวสสุ** – บรรดา ๒ บททั้งหลาย]/ “**กามิ กามยมานสสา**”ติ – ว่า “.....”ดังนี้/ [**อตฺโถ** – เนื้อความ/ **ปทสส** – แห่งบท]/ “**กามา**”ติ. – ว่า “.....”ดังนี้ ความว่า/ **อทฺธานโต** – โดยการแบ่งตามหมวด/ **ทเว** – ๒ ประการ/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **วตฺถุกามา จ** – วัตถุกามทั้งหลาย ด้วย/ **กิลเลสกามา จ.** – กิลเลสกามทั้งหลาย ด้วย/ **กตเม** – เป็นอย่างไร/ **วตฺถุกามา?** – วัตถุกามทั้งหลาย?/

มนापิกา – เป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ/ **รฺูปา** – รูปทั้งหลาย/ **มนापิกา** – เป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ/ **สทฺทา** – เสียทั้งหลาย/ **มนापิกา** – เป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ/ **รสา** – รสทั้งหลาย/ **มนापิกา** – เป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ/ **คนฺธา** – กลิ่นทั้งหลาย/ **มนापิกา** – เป็นที่ยังใจให้เอิบอาบ/ **โณฏฺฐพฺพา** – ความถูกต้องทั้งหลาย/ **อตรฺธนา** – วัตถุเป็นเครื่องปูลาดทั้งหลาย/ **ปาฐฺรนา** – ผ้าเป็นเครื่องห่มทั้งหลาย/ **ทาสฺทสา** – ทาสหญิงและทาสชายทั้งหลาย/ **อเชพฺกา** – แพะและแกะทั้งหลาย/ **กุกฺกุฏสฺสุกรา** – ไก่และสุกรทั้งหลาย/ **หตฺธิควาสฺสวหา** – ช้าง โค ม้าและลาทั้งหลาย/ **เชตฺตัม** – ที่นา/ **วตฺถุ** – ที่สวน/ **หิรณฺญ** – เงิน/ **สฺวณฺณ** – ทอง/ **คามนิคมราชธานี** – หมู่บ้าน นิคมและราชธานีทั้งหลาย/ **รณฺฑญฺจ** – แวนแคว้น ด้วย/ **ชนปโท จ** – ชนบท ด้วย/ **โกโส จ** – คลังพัสดุ ด้วย/ **โกฏฐาคารญฺจ** – อาคารเป็นที่ยังพัสดุให้เต็ม ด้วย/ **ยงฺกิลฺลิจิ** – สิ่งใดสิ่งหนึ่ง/ **รชณียวตฺถุ** – วัตถุเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด/ **วตฺถุกามา.** – ชื่อว่าวัตถุกาม/

อปิจ – อีกอย่างหนึ่ง/ **อติตา** – ที่ล่วงไปแล้ว/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **อนาคตา** – ที่มาไม่ถึงแล้ว/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **ปจฺจุปฺปนา** – ที่เกิดขึ้นเฉพาะแล้ว/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **อขมฺมตฺตา** – ที่เป็นไปเฉพาะในภายใน/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **พหิทฺธา** – ที่เป็นไปในภายนอก/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **อขมฺมตฺตพหิทฺธา** – ทั้งที่เป็นไปเฉพาะในภายในทั้งที่เป็นไปในภายนอก/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **ทินา** – ที่ต่ำทราม/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **มขฺมิมา** – อย่างกลาง/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **ปณฺธิตา** – อย่างประณีต/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **อาปายิกา** – ที่เป็นของสัตว์ในสถานที่ปราศจากความเจริญ/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **มานุสิกา** – ที่เป็นของมีอยู่ของมนุษย์/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **ทิพฺพา** – ที่เป็นของทิพย์/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **ปจฺจุปฺปญฺฐิตา** – ที่เข้าไปตั้งไว้เฉพาะแล้ว/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **นิมฺมิตา** – ที่เนรมิตขึ้นแล้ว/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **อนิมฺมิตา** – ที่ไม่ได้เนรมิตขึ้นแล้ว/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **ปรนิมฺมิตา** – ที่บุคคลผู้อื่นเนรมิตแล้ว/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **ปริคฺคหิตา** – ที่บุคคลผู้อื่นถือเอาโดยรอบแล้ว/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **อปริคฺคหิตา** – ที่บุคคลผู้อื่นไม่ถือเอาโดยรอบแล้ว/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **มมายิตา** – ที่ยึดถือแล้วว่าเป็นของเรา/ **กามา** – กามทั้งหลาย/ **อมมายิตา** – ที่ไม่ได้ยึดถือแล้วว่าเป็นของเรา/ **กามา** – กามทั้งหลาย/

สพเพปิ – แม่ทั้งปวง/ **กามาวจรา** – เป็นที่ท่องเที่ยวไปในภพที่เกี่ยวข้องแล้วด้วยกาม/ **ธมฺมา** – ธรรมทั้งหลาย/ **สพเพปิ** – แม่ทั้งปวง/ **รูปาวจรา** – เป็นที่ท่องเที่ยวไปของสัตว์ผู้มีรูป/ **ธมฺมา** – ธรรมทั้งหลาย/ **สพเพปิ** – แม่ทั้งปวง/ **อรูปาวจรา** – เป็นที่ท่องเที่ยวไปของสัตว์ผู้มีรูปหามิได้/ **ธมฺมา** – ธรรมทั้งหลาย/ **ตณฺหาเวตฺตกา** – ที่เป็นที่ตั้งแห่งความอยาก/ **ตณฺหารมฺมณา** – ที่เป็นอารมณ์แห่งความอยาก/ **กามนียฺญฺเฐน** – เพราะความหมายว่าเป็นที่ตั้งแห่งความใคร่/ **รณนียฺญฺเฐน** – เพราะความหมายว่าเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด/ **มทนียฺญฺเฐน** – เพราะความหมายว่าเป็นที่ตั้งแห่งความมัวเมา/ **กามา.** – ชื่อว่ากาม/

อิเม – เหล่านี้/ **[ธมฺมา** – ธรรมทั้งหลาย/ **มยา** – อันข้าพเจ้า]/ **วุจฺจนฺติ** – ย่อมกล่าวเรียก/ **วตฺตูกามา.** – ว่าเป็นวัตรุกาม/

๓. การแปลโดยความ

๑. กามสูตรนิตฺเทส อธิบายกามสูตรว่าด้วยกาม ๒ อย่าง

พระสารีบุตรเถระจะกล่าวอธิบายกามสูตร ดังต่อไปนี้

[๑] [พระผู้พระภาคเจ้า ตรัสแล้ว ว่า]

ถ้ากามนั้นสำเร็จด้วยดีแก่สัตว์นั้น ผู้อยากได้กามอยู่ สัตว์นั้นได้กามตามที่ต้องการแล้ว ย่อมเป็นผู้มีใจแน่วแน่

คำว่า ผู้อยากได้กามอยู่ อธิบายว่า คำว่า กาม ได้แก่ กาม ๒ อย่าง แบ่งตามหมวด คือ (๑) วัตรุกาม (๒) กิเลส

กาม

วัตรุกาม คืออะไร

คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ที่น่าพอใจ เครื่องอุปโภค เครื่องนุ่งห่ม ทาสหญิงชาย แพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลา ที่นา ที่สวน เงิน ทอง หมูบ้าน นิคม ราชธานี แคว้น ชนบท กองพลรบ คลังหลวง และวัตรุกามที่น่ายินดีอย่างใดอย่างหนึ่ง (เหล่านี้) ชื่อว่าวัตรุกาม

อีกนัยหนึ่ง กามที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน กามที่เป็นภายในที่เป็นภายนอก ที่เป็นทั้งภายในและภายนอก กามอย่างหยาบ อย่างกลาง อย่างประณีต กามที่เป็นของสัตว์ในอบาย ที่เป็นของมนุษย์ ที่เป็นของทิพย์ กามที่ปรากฏเฉพาะหน้า ที่เนรมิตขึ้นเอง ที่ไม่ได้เนรมิตขึ้นเอง ที่ผู้อื่นเนรมิตให้ กามที่มีผู้ครอบครอง ที่ไม่มีผู้ครอบครอง ที่ยึดถือว่าเป็นของเรา ที่ไม่ยึดถือว่าเป็นของเรา สภาวะธรรมที่เป็นกามาวจรที่เป็นรูปาวจรที่เป็นอรูปาวจรแม่ทั้งปวง กามที่เป็นเหตุ เกิดแห่งตัณหา เป็นอารมณ์แห่งตัณหา ที่ชื่อว่ากาม เพราะมีความหมายว่า น่าปรารถนา น่ายินดี น่าลุ่มหลง เหล่านี้เรียกว่า วัตรุกาม^๑

^๑ พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑-๒.

๔. สรุป

เมื่อบุคคลพิจารณาเห็นว่า กามทั้งหลายมีความหวานขึ้นน้อย มีทุกข์มาก มีความคับแค้นมากและมีโทษมากอย่างนี้ พึงเว้นขาดด้วยการข่มไว้และด้วยการตัดขาด อุปมาเหมือนบุรุษผู้รักสุข เกลียดทุกข์ ไม่อยากตาย พึงหลีกเลี่ยง ชนใด บุคคลผู้รักสุข เกลียดทุกข์พึงเว้นกามทั้งหลาย ฉะนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า นรชนใดยอมปรารถนาสัณนิเวศกถาธรรม เช่น ทาส ช่าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น และอริยญาณกถาธรรม เช่น ที่ดิน ไร่นา นรชนนั้น ย่อมถูกอันตราย ๒ อย่างครอบงำ อนึ่ง เมื่อใด สัทธาพละ วิริยพละ สติพละ ปัญญาพละ หิริพละ โอตตปพละไม่มีแก่บุคคลใด กิเลสคือ โลภะ โทสะ และโมหะ ย่อมย่ำยีบุคคลนั้น กิเลสและอันตรายนั้น ๆ ก็เข้าย่ำยี ทุกข์ต่าง ๆ คือ เกิด แก่ เจ็บ ตาย เป็นต้น จึงเกิดขึ้นตาม อุปมาเหมือนน้ำไหลเข้าเรือรั่ว แต่ถ้าเมื่อใดบุคคลมีสติอยู่ทุกเมื่อ ก็จะละกามทั้งหลายได้ เมื่อนั้นก็พึงข้ามห้วงน้ำทั้ง ๔ คือ กาม ภพ ภูมิ และอวิชชาได้ อุปมาเหมือนคนวิดน้ำออกจากเรือได้แล้ว ข้ามไปถึงฝั่งได้

ข้อคิดตามหลักธรรม

ผู้ปฏิบัติภาวนาด้วยการเจริญธัมมานุปัสสนาสติ พึงระลึกถึงคุณพระธรรมของพระพุทธเจ้า แล้วพิจารณา ”อาทินวะ” คือ พิจารณาความเป็นโทษของกาม ๑๐ ประการที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสอุปมาไว้เพื่อให้ละความกำหนัด ความยินดีในกาม และเห็นโทษของกาม ดังนี้

๑. เหมือนสุนัขหิวแทะท่อนกระดูก คือ ยิ่งแทะ ยิ่งเหนื่อย อร่อยแต่ไม่เต็มอิ่ม มีความสุขเพียงชั่วครู่หากแต่ไม่เต็มอิ่ม

๒. เหมือนขึ้นเนื้อที่แรงหรือเหยี่ยวคาบบินมา คือ ต้องถูกแย่งชิงโดยนกกาตัวอื่น ต้องต่อสู้ปกป้องตลอดเวลา เกิดความเบียดเบียนเพื่อให้ได้สิ่งนั้นมา ต้องคอยระวังหวงกันไม่ให้สิ่งนั้นหายไป

๓. เหมือนคบเพลิงหย้า ถือได้ไม่นานก็ต้องทิ้งไป มิฉะนั้นจะไหม้มือ แคมถูกคว้นไฟรมเอาตลอดเวลาที่ถือ

๔. เหมือนหลุมถ่านเพลิง อันร้อนระอุ ไฟสุ่มอยู่ภายใน

๕. เหมือนฝันดี ตื่นมาแล้วหาย

๖. เหมือนของที่ยืมเขามาแล้วต้องคืน

๗. เหมือนผลไม้บนต้นไม้ ใครจะมาเอาไปก็ได้ และยังต้องคอยดูแลให้ดี

๘. เหมือนเชียงสับเนื้อ ยอมโดนโขกสับเพื่อแลกเศษเนื้อติดเชียง

๙. เหมือนหอก และหลาวที่กลับมาทิ่มแทงเราได้

๑๐. เหมือนห้วงพิชิตีโกรธเมื่อไรก็จะฉกเรากลับทันที

โทษของขันธ ๕ คือ พิจารณาเห็นความไม่เที่ยง ไม่มีตัวตนของ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เพื่อให้เห็นโทษของขันธ ๕ ไม่ยึดติด ไม่ยึดมั่น.

บทที่ ๒

สุทธภูฏกสูตรตนิทเทส

พระสูตรนี้ พระสูตรเป็นเครื่องแสดงเห็นของนรชนผู้พิจารณาเห็นความหมดจดว่า เป็นผู้ไม่มีโรคอย่างยิ่ง ความหมดจดย่อมมีแก่นรชนเพราะความเห็น บุคคลเมื่อรู้จริงอย่างนี้ ก็รู้แล้วว่าความเห็นนี้ยอดเยี่ยมจึงเป็นผู้ตามพิจารณาเห็นความหมดจด เพราะฉะนั้น ย่อมเชื่อว่าความเห็นนั้นเป็นญาณ ตามตัวอย่างบาลี ดังนี้

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๔. สุทธภูฏกสูตรตนิทเทโส

อถ สุทธภูฏกสูตรตนิทเทส วกขติ

๒๓. ปสสามิ สุทฺธํ ปรมํ อโรคํ ทิฏฺฐเนน สํสุทฺธิ นรสฺส โหติ.

เอวาภิขานํ ปรมนฺติ ญตฺวา สุทฺธานุปสฺสํติ ปจเจติ ญาณํ

ปสสามิ สุทฺธํ ปรมํ อโรคนฺติ. ปสสามิ สุทฺธนฺติ ปสสามิ สุทฺธํ ทกฺขามิ สุทฺธํ โอโลเกมิ สุทฺธํ นิชฌายามิ สุทฺธํ อุปปริกฺขามิ สุทฺธํ. ปรมํ อโรคนฺติ ปรมํ อาโรคยฺยปฺตตํ ตามปฺตตํ เลณปฺตตํ สรณปฺตตํ อภยปฺตตํ อจฺจุตปฺตตํ อมตปฺตตํ นิพฺพานปฺตตฺตฺตํ ปสสามิ สุทฺธํ ปรมํ อโรคํ.

ทิฏฺฐเนน สํสุทฺธิ นรสฺส โหติ. จกฺขุวิญญานํ รูปทสฺสเนน นรสฺส สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ โหติ นโรสุขมฺติ วิสุขมฺติ ปริสุขมฺติ มุจฺจติ วิมฺจฺจติ ปริมฺจฺจติ ทิฏฺฐเนน สํสุทฺธิ นรสฺส โหติ.

เอวาภิขานํ ปรมนฺติ ญตฺวา. เอวํ อภิขานนฺโต อาขานนฺโต วิขานนฺโต ปฏฺวิขานนฺโต ปฏฺวิขณนฺโต. “อิทํ ปรมํ อคฺคํ เสฏฺฐํ วิสิฏฺฐํ ปาโมกฺขํ อุตฺตมํ ปวร”นฺติ ญตฺวา ขานิตฺวา ตฺลยิตฺวา ตีรยิตฺวา วิภาวยิตฺวา วิภูตํ กตฺวาติ เอวาภิขานํ ปรมนฺติ ญตฺวา.

๒. การแปลคำต่อคำ

๔. สุทธภูฏกสูตรตนิทเทโส – การแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งสัตว์ผู้หมดจดแล้วดำรงอยู่/

อถ – ลำดับนั้น/ [อายุสฺมา – ท่านผู้มีอายุ/ สาริปุตฺโต – ชื่อว่าสารีบุตร]/ สุทธภูฏกสูตรตนิทเทส – ซึ่งการแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งสัตว์ผู้หมดจดแล้วดำรงอยู่/ วกขติ – ย่อมกล่าว/

๒๓. [อหํ – ข้าพเจ้า]/ ปสสามิ – ย่อมเห็น/ สุทฺธํ – ผู้หมดจดแล้ว/ ปรมํ – ผู้ยอดเยี่ยม/ อโรคํ – เป็นผู้ไม่มีโรคหามีได้/ [นโร – ซึ่งนรชน]/ ทิฏฺฐเนน – ที่เห็นแล้วบ้าง/ [วตฺถุณา – ด้วยเหตุ]/ สํสุทฺธิ – ความหมดจดพร้อม/ นรสฺส – แก่นรชน/ โหติ. – ย่อมมี/ เอวาภิขานํ – เมื่อรู้ยิ่ง อย่างนี้/ ‘ปรม’นฺติ – ว่า ‘เป็นเรื่องที่ดีที่สุดใน’ดังนี้/ ญตฺวา – รู้แล้ว/ สุทฺธานุปสฺสํติ – เป็นผู้ตามเห็นซึ่งความหมดจดโดยปกติ’ดังนี้/ ปจเจติ – ย่อมเชื่อ/ [ตํ – นั้น/ ทสฺสนํ – ความเห็น]/ ญาณํ. – เป็นความหยั่งรู้/

[ปเทศ - บรรดาบททั้งหลาย]/ “ปัสสามิ สุธธัมมํ อโรค”นติ. - ว่า “.....”ดังนี้/ [อตโธ - เนื้อความ/ ปททวยสส - แห่ง ๒ บท]/ “ปัสสามิ สุธธ”นติ. - ว่า “.....”ดังนี้ ความว่า/ ปัสสามิ - ย่อมเห็น/ สุธธ - ผู้หมดจดแล้ว/ ทกขามิ - ย่อมมองเห็น/ สุธธ - ผู้หมดจดแล้ว/ โอลโลเกมิ - ย่อมตรวจดู/ สุธธ - ผู้หมดจดแล้ว/ นิขมมายามิ - ย่อมเพ่งพินิจ/ สุธธ - ผู้หมดจดแล้ว/ อุปปริกขามิ - ย่อมเข้าไปกำหนดเห็น/ สุธธ. - ผู้หมดจดแล้ว/

[อตโธ - เนื้อความ/ ปททวยสส - แห่ง ๒ บท]/ “ปรหมํ อโรค”นติ. - ว่า “.....”ดังนี้ ความว่า/ ปรหมํ - ผู้ยอดเยี่ยม/ อาโรคยปตตํ - ผู้ถึงแล้วซึ่งความเป็นแห่งบุคคลผู้มีโรคหายได้/ ตาณปตตํ - ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรมเป็นเครื่องป้องกัน/ เลณปตตํ - ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรมเป็นเครื่องต้านทาน/ สรณปตตํ - ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรมเป็นที่ระลึกถึง/ อภยปตตํ - ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรมที่มีภัยหายได้/ อจจุตปตตํ - ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรมที่ไม่เคลื่อน/ อมตปตตํ - ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรมที่ไม่ตายแล้ว/ นิพพานปตตุนติ - ผู้ถึงแล้วซึ่งธรรมเป็นที่ดับเย็น รวมความว่า/ ปัสสามิ - ย่อมเห็น/ สุธธ - ผู้หมดจดแล้ว/ [นโร - ซึ่งนรชน]/ ปรหมํ - ผู้ยอดเยี่ยม/ อโรค. - เป็นผู้ที่มีโรคหายได้/

[อตโธ - เนื้อความ/ ปทานํ - แห่งบททั้งหลาย]/ “ทิฏฐเฐน สัสมุทธิ นรสส โหติ”ติ. - ว่า “.....”ดังนี้ ความว่า/ จกขุวิญญานํ - ความรู้แจ้งทางตา/ รูปทสสเนน - เพราะการมองดูซึ่งรูป/ นรสส - แก่นรชน/ สัสมุทธิ - ความหมดจด/ วิสมุทธิ - ความหมดจดโดยพิเศษ/ ปริสัสมุทธิ - ความหมดจดโดยรอบ/ มุตติ - ความหลุดพ้น/ วิมุตติ - ความหลุดวิเศษ/ ปริมุตติ - ความหลุดพ้นโดยรอบ/ โหติ - ย่อมมี/ นโร - นรชน/ สัสมุติ - ย่อมหมดจด/ วิสัสมุติ - ย่อมหมดจดโดยพิเศษ/ ปริสัสมุติ - ย่อมหมดจดรอบ/ มุจจติ - ย่อมหลุดพ้น/ วิมุจจติ - ย่อมหลุดพ้นโดยพิเศษ/ ปริมุจจติ - ย่อมหลุดพ้นโดยรอบ รวมความว่า/ ทิฏฐเฐน - ที่เห็นแล้ว/ [วตถุนา - ด้วยเหตุ]/ สัสมุทธิ - ความหมดจดพร้อม/ นรสส - แก่นรชน/ โหติ. - ย่อมมี/

[อตโธ - เนื้อความ/ ปทานํ - แห่งบททั้งหลาย]/ “เอวาภิขานํ ปรมนติ ญตวา”ติ. - ว่า “.....”ดังนี้ ความว่า/ เอวํ - อย่างนี้/ อภิขานนโต - เมื่อรู้ยิ่ง/ อาขานนโต - เมื่อรู้ทั่ว/ วิขานนโต - เมื่อรู้วิเศษ/ ปฏีวิขานนโต - เมื่อรู้แจ้งเฉพาะ/ ปฏีวิขณนโต. - เมื่อรู้ตลอด/ “อิทํ - นํ/ [ทสสนํ - ความเห็น]/ ปรหมํ - เป็นธรรมที่อย่างยิ่ง/ อคคํ - เป็นธรรมที่ยอดเยี่ยม/ เสฏฐํ - เป็นธรรมที่ประเสริฐที่สุด/ วิเสฏฐํ - เป็นธรรมที่ประเสริฐที่สุดโดยพิเศษ/ ปาโมกข์ - เป็นธรรมที่เป็นใหญ่โดยความเป็นประธาน/ อุตตมํ - เป็นธรรมที่สูงที่สุด/ ปวร’นติ - เป็นธรรมที่ประเสริฐโดยความเป็นประธาน’ ดังนี้/ ญตวา - รู้แล้ว/ ขานิตวา - ทราบแล้ว/ ตลยิตวา - เทียบเคียงแล้ว/ ติริยิตวา - ตริตรองแล้ว/ วิภาวยิตวา - ให้กระจ่างโดยพิเศษแล้ว/ วิภูตํ - ให้แจ่มแจ้งโดยพิเศษแล้ว/ กตวาติ - กระทำแล้ว รวมความว่า/ เอวาภิขานํ - เมื่อรู้ยิ่ง อย่างนี้/ ‘ปรหม’นติ - ว่า ‘เป็นเรื่องที่ดีที่สุด’ดังนี้/ ญตวา. - รู้แล้ว/

๓. การแปลโดยความ

๔. สุทธัญญูกสูตรตนิทเทส อธิบายสุทธัญญูกสูตร

ว่าด้วยผู้พิจารณาเห็นความหมดจด

พระสารีบุตรเถระจะกล่าวอธิบายสุทธัญญูกสูตร ดังต่อไปนี้

[๒๓] [พระผู้พระภาคเจ้าตรัสแล้วว่า]

เราเห็นนรชนผู้หมดจดว่า เป็นผู้ไม่มีโรคอย่างยิ่ง ความหมดจดย่อมมีแก่นรชนเพราะความเห็น

บุคคลเมื่อรู้จริงอย่างนี้ ก็รู้แล้วว่าความเห็นนี้ยอดเยี่ยม จึงเป็นผู้ตามพิจารณาเห็นความหมดจด เพราะฉะนั้น ย่อมเชื่อว่าความเห็นนั้นเป็นญาณ

คำว่า เราเห็นนรชนผู้หมดจด ในคำว่า เราเห็นนรชนผู้หมดจดว่า เป็นผู้ ไม่มีโรคอย่างยิ่ง อธิบายว่า เราเห็น คือ แลเห็น ตรวจดู พังพินิจ พิจารณา ดู นรชนผู้หมดจด

คำว่า เป็นผู้ไม่มีโรคอย่างยิ่ง ได้แก่ ถึงความปลอดภัย ถึงธรรมอันเกษม ถึงธรรมเครื่องป้องกัน ถึงธรรมเป็นที่ ปกป้อง ถึงธรรมเป็นที่พึ่ง ถึงธรรมเป็นที่ไปในเบื้องหน้า ถึงความปลอดภัย ถึงธรรมที่ไม่จืด ถึงธรรมที่ไม่ตาย ถึงธรรม เป็นที่ดับเย็นอันยอดเยี่ยม รวมความว่า เราเห็นนรชนผู้หมดจดว่า เป็นผู้ไม่มีโรคอย่างยิ่ง

คำว่า ความหมดจดย่อมมีแก่นรชนเพราะความเห็น อธิบายว่า ความ หมดจด คือ ความสะอาด ความบริสุทธิ์ ความหลุดไป ความพ้นไป ความหลุดพ้นไป ย่อมมีแก่นรชนเพราะการเห็นรูปด้วยจักขุวิญญาณ นรชนย่อมหมดจด คือ สะอาด บริสุทธิ์ หลุดไป พ้นไป หลุดพ้นไป เพราะการเห็นรูปด้วยจักขุวิญญาณ รวมความว่า ความหมดจดย่อมมีแก่นร ชนเพราะความเห็น

คำว่า เมื่อรู้จริงอย่างนี้ ก็รู้แล้วว่าความเห็นนี้ยอดเยี่ยม อธิบายว่า เมื่อ รู้จริง คือ รู้ทั่ว รู้แจ่มแจ้ง รู้เฉพาะ แหง ตลอดอย่างนี้ ก็รู้แล้ว คือ ทราบแล้ว เทียบเคียงแล้ว พิจารณาแล้ว ทำให้กระจ่างแล้ว ทำให้แจ่มแจ้งแล้วว่า ความเห็นนี้ เยี่ยม คือ ยอด ประเสริฐ วิเศษ นำหน้า สูงสุด ประเสริฐสุด รวมความว่า เมื่อรู้จริงอย่างนี้ ก็รู้แล้วว่า ความเห็นนี้ยอดเยี่ยม^๒

๔. สรุป

บทนี้

ข้อคิดตามหลักธรรม

^๒ พ.ม. (ไทย) ๒๙/๒๓/๑๐๑-๑๐๒.

บทที่ ๓

ปฐมนิเทศ

พระสูตรนี้เป็นเครื่องแสดงให้เห็นบุคคลนั้นกล่าววาทะในท่ามกลางบริษัท เป็นผู้อันบุคคลสรรเสริญแล้วในเพราะ
ทีฐินัน ย่อมรื่นเริง ใจสูงขึ้นเพราะต้องการชัยชนะ และมานะนั้นได้ถึงความต้องการชัยชนะนั้นสมใจนึก การยกตนของ
บุคคลนั้น เป็นพื้นแห่งความกระทบกันและบุคคลนั้นย่อมกล่าวถึงการถือตัวและการดูหมิ่นผู้อื่น บุคคลเห็นโทษนี้แล้ว
พึงเว้นความทะเลาะกันเสีย ผู้ฉลาดทั้งหลาย ย่อมไม่กล่าวความบริสุทธิ์ด้วยการทะเลาะกันนั้น ตามตัวอย่างบาลี ดังนี้

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๘. ปฐมนิเทศ

อถ ปฐมนิเทศํ วกฺขติ

๕๙. อิเธว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺติ นาถญฺเฐสุ รมเมสุ วิสุทฺธิมาหุ.

ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สฺกํ วทานา ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุณฺณ นิวิฏฺฐา ฯ

อิเธว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺตฺติ. อิเธว สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ วทฺนติ กเถนฺติ ภณฺนติ ทิปยนฺติ โว
หรนฺติ. “สสฺสโต โลโก อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺญ”นฺติ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ วทฺนติ กเถนฺติ ภณฺนติ ทิป
ยนฺติ โวหรนฺติ. “อสสฺสโต โลโก อนตฺวา โลโก... อนนตฺวา โลโก... ตํ ชีวํ ตํ สรรี... อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรรี... โหติ ตถาคโ
ปรํ มรณา... น โหติ ตถาคโ ปริ มรณา... โหติ จ น จ โหติ ตถาคโ ปริ มรณา... เนว โหติ น น โหติ ตถาคโ ปริ
มรณา อิทเมว สจฺจํ โมฆมณฺญ”นฺติ สุทฺธิ วิสุทฺธิ ปริสุทฺธิ มุตฺติ วิมุตฺติ ปริมุตฺติ วทฺนติ กเถนฺติ ภณฺนติ ทิปยนฺติ โวหรนฺตฺติ
อิเธว สุทฺธิ อิติ วาทยนฺติ.

๒. การแปลคำต่อคำ

๘. ปฐมนิเทศ – การแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งปริพาชกชื่อว่าปฐม/

อถ – ลำดับนั้น/ [อายุสมา – ท่านผู้มีอายุ/ สารีปุตโต – ชื่อว่าสารีบุตร]/ ปฐมนิเทศ – ซึ่งการ
แสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งปริพาชกชื่อว่าปฐม/ วกฺขติ – ย่อมกล่าว/

๕๙. อิเธว – นี่นั่นแล/ [รมมวินเย – ในพระธรรมและพระวินัย]/ สุทฺธิ – ซึ่งความหมดจด/ อิติ – ด้วยประการ
ฉะนี้/ [สมณพราหมณา – สมณะและพราหมณ์ทั้งหลาย]/ วาทยนฺติ – ย่อมกล่าว/ นาถญฺเฐสุ – หามิได้ เหล่า
อื่น/ รมเมสุ – ในธรรมทั้งหลาย/ วิสุทฺธิมาหุ. – กล่าวแล้ว ซึ่งความหมดจด/ ยํ – ผู้ใด/ [สตถารํ – ซึ่งพระ
ศาสดา]/ นิสฺสิตา – เป็นผู้อาศัยแล้ว/ [ปชา – หมู่สัตว์ทั้งหลาย]/ ตตฺถ – นั่น/ [สกทปฏิญฺ – ในเพราะ
ความเห็นของตน/ ตํ – ผู้นั้น/ สตถารํ – ซึ่งพระศาสดา]/ สฺกํ – ว่าเป็นผู้ตั้งงาม/ วทานา – กล่าวอยู่/ ปจ
เจกสจฺเจสุ – ในความจริงเฉพาะอย่างทั้งหลาย/ ปุณฺณ – จำนวนมาก/ นิวิฏฺฐา. – เป็นผู้ตั้งมั่นลงแล้ว/

[อติโล - เนื้อความ/ ปทานิ - แห่งบททั้งหลาย]/ “อิเธว สุธธิ อิติ วาทยนติ”ติ. - ว่า “.....”ดังนี้ ความว่า/
อิเธว - นี่นั่นแล/ [โลเก - ในโลก]/ สุธธิ - ซึ่งความหมดจด/ วิสุธธิ - ซึ่งความหมดจดโดยพิเศษ/ ปริสุธธิ - ซึ่งความ
หมดจดโดยรอบ/ มุตติ - ซึ่งความหลุดพ้น/ วิมุตติ - ซึ่งความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ ปริมุตติ - ซึ่งความหลุดพ้นโดยรอบ/
วทนต์ - ย่อมกล่าว/ กเถนต์ - ย่อมพูด/ ภาณนต์ - ย่อมบอก/ ทิปยนต์ - ย่อมแสดง/ โวหรนต์. - ย่อมนำขึ้นไปโดย
พิเศษ/

‘สสสโต - เป็นธรรมที่เป็นไปติดต่อกันแล้ว/ โลโก - โลก/ อิทเมว - นี่นั่นแล/ [วตถุ - เรื่อง]/ สจจ - เป็น
เรื่องจริง/ โมฆมณญ’นติ - เรื่องอย่างอื่น เป็นโมฆะ’ดังนี้/ สุธธิ - ซึ่งความหมดจด/ วิสุธธิ - ซึ่งความหมดจดโดย
พิเศษ/ ปริสุธธิ - ซึ่งความหมดจดโดยรอบ/ มุตติ - ซึ่งความหลุดพ้น/ วิมุตติ - ซึ่งความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ ปริมุตติ -
ซึ่งความหลุดพ้นโดยรอบ/ วทนต์ - ย่อมกล่าว/ กเถนต์ - ย่อมพูด/ ภาณนต์ - ย่อมบอก/ ทิปยนต์ - ย่อมแสดง/ โว
หรนต์. - ย่อมนำขึ้นไปโดยพิเศษ/

“อสสสโต - เป็นธรรมที่ไม่เป็นไปติดต่อกันแล้ว/ โลโก - โลก/ อนตวา - เป็นธรรมที่มีส่วนที่สุด/ โลโกฯเปฯ
- โลก ฯลฯ/

อนตวา - เป็นธรรมที่มีส่วนที่สุดหาไม่ได้/ โลโกฯเปฯ - โลก ฯลฯ/

ต - เป็นอย่างนั้น/ ชีว - วัตถุที่มีชีวิต/ ต - เป็นอย่างนั้น/ สรรีฯเปฯ - สรรีฯ ฯลฯ/

อณญ - เป็นอย่างอื่น/ ชีว - วัตถุที่มีชีวิต/ อณญ - เป็นอย่างอื่น/ สรรีฯเปฯ - สรรีฯ ฯลฯ/

โหติ - ย่อมมี/ ตถาคโต - พระตถาคตเจ้า/ ปริ - ในเบื้องหลัง/ มรณาฯเปฯ - จากความตาย ฯลฯ/

น โหติ - มิใช่ย่อมมี/ ตถาคโต - พระตถาคตเจ้า/ ปริ - ในเบื้องหลัง/ มรณาฯเปฯ - จากความตาย ฯลฯ/

โหติ จ - ย่อมมี ด้วย/ น จ โหติ - มิใช่ย่อมมี ด้วย/ ตถาคโต - พระตถาคตเจ้า/ ปริ - ในเบื้องหลัง/ มรณา
ฯเปฯ - จากความตาย ฯลฯ/

เนว โหติ - ย่อมไม่มีนั่นแล/ น น โหติ - มิใช่ย่อมไม่มี/ ตถาคโต - พระตถาคตเจ้า/ ปริ - ในเบื้องหลัง/
มรณา. - จากความตาย/

อิทเมว - นี่นั่นแล/ [วตถุ - เรื่อง]/ สจจ - เป็นเรื่องจริง/ โมฆมณญ’นติ - เรื่องอย่างอื่น เป็นโมฆะ’ดังนี้/
สุทธ - ซึ่งความหมดจด/ วิสุธ - ซึ่งความหมดจดโดยพิเศษ/ ปริสุทธ - ซึ่งความหมดจดโดยรอบ/ มุตติ - ซึ่งความ
หลุดพ้น/ วิมุตติ - ซึ่งความหลุดพ้นโดยพิเศษ/ ปริมุตติ - ซึ่งความหลุดพ้นโดยรอบ/ วทนต์ - ย่อมกล่าว/ กเถนต์ -
ย่อมพูด/ ภาณนต์ - ย่อมบอก/ ทิปยนต์ - ย่อมแสดง/ โวหรนต์ติ - ย่อมนำขึ้นไปโดยพิเศษ รวมความว่า/ อิเธว - นี
นั่นแล/ [โลเก - ในโลก]/ สุธธิ - ซึ่งความหมดจด/ อติ - ด้วยประการฉะนี้/ [สมณพราหมณา - สมณะและพราหมณ์
ทั้งหลาย]/ วาทยนติ. - ย่อมกล่าว/

๓. การแปลโดยความ

๘. ปุสฺรุตตนิทเทส อธิบายปุสฺรุตตรว่าด้วยปริพาชกชื่อว่าปุสฺระ

พระสารีบุตรเถระจะกล่าวอธิบายปุสฺรุตตร ดังต่อไปนี้

[๕๙] [พระผู้พระภาคเจ้าตรัสแล้วว่า]

สมณพราหมณ์เป็นอันมาก ย่อมกล่าวความหมดจดในธรรมนี้เท่านั้น ไม่กล่าวความหมดจดในธรรมเหล่าอื่น
บุคคลอาศัยศาสตาใด ก็กล่าวศาสนานั้นว่าดีงาม

ในเพราะทิวฏฐิของตณฺ์นั้น เป็นผู้ตั้งอยู่ในปัจเจกสัจจะ คำว่า ย่อมกล่าวความหมดจดในธรรมนี้เท่านั้น อธิบายว่า
ย่อมกล่าว คือ พุด บอก แสดง ชี้แจง ความหมดจด คือ ความสะอาด ความบริสุทธิ์ ความหลุดไป ความพ้นไป ความ
หลุดพ้นไปในธรรมนี้เท่านั้น ได้แก่ กล่าว คือ พุด บอก แสดง ชี้แจงความหมดจด คือ ความสะอาด ความบริสุทธิ์ ความ
หลุดไป ความพ้นไป ความหลุดพ้นไปว่า โลกเที่ยง นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ ... โลกไม่เที่ยง ... โลกมีที่สุด ... โลก
ไม่มีที่สุด ... ชีวะกับสรีระเป็นอย่างเดียวกัน ... ชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน ... หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก ...
หลังจากตายแล้วตถาคตไม่เกิดอีก ... หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีก และไม่เกิดอีก ... ย่อมกล่าว คือ พุด บอก แสดง
ชี้แจงความหมดจด คือ ความสะอาด ความบริสุทธิ์ ความหลุดไป ความพ้นไป ความหลุดพ้นไปว่า หลังจากตายแล้ว
ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่ นี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเป็นโมฆะ รวมความว่า ย่อมกล่าว ความหมดจด
ในธรรมนี้เท่านั้น.^๓

๔. สรุป

พระธรรมเทศนาเป็นเครื่องเตือนสติผู้ที่ได้ยินได้ฟังอย่างแท้จริง เพื่อประโยชน์ของผู้นั้น แต่ว่าจิตใจของคนย่อม
เป็นไปตามกรรมที่สะสมไว้ เพราะบางคนแม้ว่าจะได้ฟังพระธรรมที่พระองค์ตรัส แต่เพราะกิเลสที่สะสมหมักหมมอยู่ใน
จิตมาอย่างเนิ่นนานนี้เอง ทำให้ไม่มีความเลื่อมใส ไม่เกิดศรัทธาที่จะน้อมรับฟังด้วยดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากิเลสมีกำลังที่
รุนแรงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิเลส คือความเห็นผิด ถ้าเป็นผู้มีความเห็นผิดแล้ว วาจาก็ผิด การกระทำทางกายก็ผิด
ทุกอย่างย่อมผิดไปหมด ดังนั้น ความเห็นผิด จึงเป็นอันตรายมาก ถ้าความเห็นของแต่ละบุคคลคลาดเคลื่อนไป ผิดไปไม่
ตรงกับความเป็นจริง ทุกอย่างก็จะผิดไปด้วย โดยที่สิ่งที่ผิดก็จะเห็นว่าถูก สิ่งที่ถูกก็จะเห็นว่าผิด นี่แหละคือความเห็นผิด
ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่ง เป็นเหตุให้กระทำอกุศลกรรมประการต่างๆ มากมาย เป็นไปเพื่อความเสื่อมจากกุศลธรรม
ทั้งหลายโดยประการทั้งปวง ไม่เป็นประโยชน์ใดๆ เลยทั้งแก่ตนและแก่ผู้อื่น

^๓ พ.ม. (ไทย) ๒๙/๕๙/๑๙๕-๑๙๖.

ข้อคิดตามหลักธรรม

๑. อย่าเป็นผู้ยกตนข่มท่านอ้างว่ารู้ธรรมมาก พูดได้ทุกข้ออรรถ สำคัญว่าตนรู้ธรรมมาก เพราะลืมนึกไปว่าตนเป็นเจ้ามานะ
๒. อย่าเบียดเบียนเพื่อนผู้ประพฤติธรรมด้วยวาจา สร้างวจีกรรม แกรงกล้าไปด้วยอุปกิเลส อย่าคิดแข่งดีกับผู้อื่น
๓. อย่าเพ่งโทษพระภิกษุ บุตรแห่งพระตถาคต ทั้งที่ศีลก็ไม่ได้ถือเท่าท่าน อ้างตัวว่ารู้ธรรมมากกว่าท่าน
๔. อย่าเป็นผู้มีพฤติกรรมที่น่าติเตียน เพราะคอยแต่เพ่งโทษผู้อื่น ด้วยสำคัญตัวหมายว่ารู้มากกว่าเขา โดยใช้วาจาใส่ร้าย

บทที่ ๔

กลหวิวาทสุดตนิทเทส

พระสูตรนี้ แสดงความทะเลาะ ความวิวาท ความรำไร ความเศร้าโศก กับทั้งความตระหนี่ ความถือตัว ความดูหมิ่นผู้อื่น และทั้งคำส่อเสียด เกิดจากอะไร ธรรมเครื่องเศร้าหมองเหล่านั้น เกิดจากอะไร ความทะเลาะ ความวิวาท ความรำไร ความเศร้าโศก กับทั้งความตระหนี่ ความถือตัว ความดูหมิ่นผู้อื่น และทั้งคำส่อเสียด เกิดจากของที่รัก ความทะเลาะ ความวิวาท ประกอบเข้าแล้วด้วยความตระหนี่ก็เมื่อความวิวาทเกิดแล้ว คำส่อเสียดย่อมเกิด ตามบาลีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๑๑. กลหวิวาทสุดตนิทเทโส

อถ กลหวิวาทสุดตนิทเทสํ วกฺขติ

๙๗. กุโตปหูตา กลหา วิวาทา ปริเทวโสกา สหมจฺจรา จ.

มานาติมานา สหเปสฺสุณา จ กุโตปหูตา เต ตทิงฺฆ พฺรหฺมิฯ

กุโตปหูตา กลหา วิวาทาติ. กลโหติ เอเกน อากาเรน กลโห วิวาโทติปิ ตถญฺเฐว. โย กลโห โส วิวาโท โย วิวาโท โส กลโห. อถ วา อปเรน อากาเรน วิวาโท วุจฺจติ กลหสฺส ปุพฺพภาโค วิวาโท. ราชานปิ ราชูหิ วิวทนฺติ ขตฺติยาปิ ขตฺติเยหิ วิวทนฺติ พฺราหฺมณปิ พฺราหฺมณฺเหหิ วิวทนฺติ คหปตฺติปิ คหปตฺติหิ วิวทนฺติ มาตาปิ ปุตฺเตน วิวทติ ปุตฺโตปิ มาตฺรา วิวทติ ปิตาปิ ปุตฺเตน วิวทติ ปุตฺโตปิ ปิตฺรา วิวทติ ภาตาปิ ภาตฺรา วิวทติ ภาตาปิ ภคินิยา วิวทติ ภคินีปิ ภาตฺรา วิวทติ สหา โยปิ สหาเยน วิวทติ อยํ วิวาโท. กตโม กลโห? อาคาริกา ทนฺตปสฺสุตา กาเยน วาจาเยน กลหํ กโรณฺติ ปพฺพชิตา อาปตฺติ อาปชฺชนฺตา กาเยน วาจาเยน กลหํ กโรณฺติ อยํ กลโห.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑๑. กลหวิวาทสุดตนิทเทโส – การแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งการทะเลาะและการกล่าวต่างกัน/

อถ – ลำดับนั้น/ [อายสฺมา – ท่านผู้มีอายุ/ สารีปุตฺโต – ชื่อว่าสารีบุตร]/ กลหวิวาทสุดตนิทเทสํ – ซึ่งการแสดงออกซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งการทะเลาะและการกล่าวต่างกัน/ วกฺขติ – ย่อมกล่าว/

๙๗. กุโต – อะไร/ [การณโต – จากเหตุ]/ ปหูตา – เป็นธรรมที่เกิดขึ้นมาแล้ว/ กลหา – การทะเลาะทั้งหลาย/ วิวาทา – การกล่าวต่างกันทั้งหลาย/ ปริเทวโสกา – ความคร่ำครวญโดยรอบและความเศร้าโศกทั้งหลาย/ สหมจฺจรา จ. – ความตระหนี่ทั้งหลาย ด้วย/ มานาติมานา – ความถือตัวและความถือตัวว่าสูงกว่าทั้งหลาย/ สหเปสฺสุณา จ – วาจาส่อเสียด ด้วย/ [กิเลสสา – กิเลสทั้งหลาย]/ กุโต – อะไร/ [การณโต – จากเหตุ]/ ปหูตา

– เป็นธรรมที่เกิดมาแล้ว/ **เต** – เหล่านั้น/ **[ตฺวํ – พระองค์]/ ตทิจฺจ** – เชิญเถิด ซึ่งเหตุนั้น/ **พฺรหฺม**. – ขอจงตรัสบอก/

[ปเทสุ – บรรดาบททั้งหลาย]/ “กุโธปฺพุตา กลหา วิวาทา”ติ – ว่า “.....”ดังนี้/ **[อตุโล – เนื้อความ/ ปทสฺส – แห่งบท]/ “กลโห”ติ**. – ว่า “.....”ดังนี้ ความว่า/ **เอเกน** – อย่างเดียวกัน/ **อาภาเรน** – โดยอาการ/ **กลโห** – การทะเลาะ/ **วิวาทปิ** – แม้การกล่าวต่างกัน/ **ตถญฺเฐว**. – เป็นอย่างนั้นนั่นเอง/ **โย** – เป็นอย่างไร/ **กลโห** – การทะเลาะ/ **โส** – เป็นอย่างนั้น/ **วิวาท** – การกล่าวต่างกัน/ **โย** – เป็นอย่างไร/ **วิวาท** – การกล่าวต่างกัน/ **โส** – เป็นอย่างนั้น/ **กลโห**. – การทะเลาะ/

อถวา – อีกอย่างหนึ่ง/ **อปฺเรน** – อย่างอื่นอีก/ **อาภาเรน** – โดยอาการ/ **วิวาท** – ให้ชื่อว่าการกล่าวต่างกัน/ **[ภควตา – อันพระผู้มีพระภาคเจ้า]/ วุจฺจติ** – ย่อมตรัสเรียก/ **กลทสฺส** – แห่งการทะเลาะ/ **ปฺพุทฺธภาโค** – ที่เป็นส่วนเบื้องต้น/ **วิวาท**. – การกล่าวต่างกัน/

ราชาโนปิ – พระราชาทั้งหลายบ้าง/ **ราชูหิ** – ด้วยพระราชาทั้งหลาย/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

ขตฺติยาปิ – กษัตริย์ทั้งหลายบ้าง/ **ขตฺติเยหิ** – ด้วยกษัตริย์ทั้งหลาย/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

พฺรหฺมณฺปิ – พรหมณ์ทั้งหลายบ้าง/ **พฺรหฺมณฺเหหิ** – ด้วยพรหมณ์ทั้งหลาย/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

คหปตฺติปิ – คฤหบดีทั้งหลายบ้าง/ **คหปตฺติหิ** – ด้วยคฤหบดีทั้งหลาย/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

มาตาปิ – มารดาบ้าง/ **ปฺพุตฺเตน** – ด้วยบุตร/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

ปฺพุตฺโตปิ – บุตรบ้าง/ **มาตฺรา** – ด้วยมารดา/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

ปิตาปิ – บิดาบ้าง/ **ปฺพุตฺเตน** – ด้วยบุตร/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

ปฺพุตฺโตปิ – บุตรบ้าง/ **ปิตฺรา** – ด้วยบิดา/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

ภาตาปิ – พี่ชายน้องชายบ้าง/ **ภคินียา** – ด้วยพี่สาวน้องสาว/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

ภคินีปิ – พี่สาวน้องสาวบ้าง/ **ภาตฺรา** – ด้วยพี่ชายน้องชาย/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

สหาโยปิ – สหายบ้าง/ **สหาเยน** – ด้วยสหาย/ **วิวทฺติ**; – ย่อมกล่าวต่างกัน/

อยํ – นี่/ **[ธมฺโม – ธรรม]/ วิวาท**. – ชื่อว่าการกล่าวต่างกัน/

กตมโ – เป็นอย่างไร/ **กลโห?** – การทะเลาะ?/

อาคาริกา – ผู้อยู่ครอบครองซึ่งเรือนบ้าง/ **[ปฺคุคฺคลา – บุคคลทั้งหลาย]/ ทณฺฑปสฺสุตา** – เป็นผู้ชวนขวายเป็นแล้วในอาชญา/ **กาเยน** – ด้วยร่างกาย/ **วาทาย** – ด้วยวาจา/ **กลหํ** – ซึ่งการทะเลาะ/ **กโรณฺติ** – ย่อมกระทำ/ **ปพฺพชิตา** – บรรพชิตทั้งหลาย/ **อาปตฺติ** – ซึ่งอาบัติ/ **อาปชฺชนฺตา** – ถึงยังอยู่/ **กาเยน** – ด้วยร่างกาย/ **วาทาย** – ด้วยวาจา/ **กลหํ** – ซึ่งการทะเลาะ/ **กโรณฺติ**. – ย่อมกระทำ/

อยํ – นี่/ **[ธมฺโม – ธรรม]/ กลโห**. – ชื่อว่าการทะเลาะ/

๓. การแปลโดยความ

๑๑. กลหวิวาทสุตตนิทเทส

อธิบายกลวิธีวิวาสสูตรว่าด้วยการทะเลาะวิวาท

พระสารีบุตรเถระจะกล่าวอธิบายกลวิธีวิวาสสูตร ดังต่อไปนี้

[๙๗] (พระพุทธเนรมิตพุลธามาว่า)

การทะเลาะ การวิวาท ความคร่ำครวญ ความเศร้าโศก ความตระหนี่ ความถือตัว ความดูหมิ่นและวาจา
ส่อเสียด มีมาจากไหน กิเลสเหล่านั้นมีมาจากไหน ขอเชิญพระองค์โปรดตรัสบอกเหตุนี้

คำว่า การทะเลาะ ในคำว่า การทะเลาะ การวิวาท ... มีมาจากไหน อธิบายว่า การทะเลาะมีอาการอย่างเดียวกัน
กับการวิวาท ได้แก่ การทะเลาะ ก็คือการวิวาท การวิวาท ก็คือการทะเลาะ

อีกนัยหนึ่ง ว่าโดยการทะเลาะที่มีอาการต่างจากการวิวาท การวิวาทที่เป็นส่วนเบื้องต้นแห่งการทะเลาะ เรียกว่า
การวิวาท กล่าวคือ พระราชาทรงวิวาทกับพระราชาก็ได้ กษัตริย์วิวาทกับกษัตริย์ก็ได้ พราหมณ์วิวาทกับพราหมณ์ก็ได้
คหบดีวิวาทกับคหบดีก็ได้ มารดาวิวาทกับบุตรก็ได้ บุตรวิวาทกับมารดาก็ได้ บิดาวิวาทกับบุตรก็ได้ บุตรวิวาทกับบิดา
ได้ พี่ชายน้องชายวิวาทกับพี่ชายน้องชายก็ได้ พี่สว่น้องสาววิวาทกับพี่สว่น้องสาวก็ได้ พี่ชายน้องชายวิวาทกับพี่สาว
น้องสาวก็ได้ พี่สาว น้องสาววิวาทกับพี่ชายน้องชายก็ได้ สหายวิวาทกับสหายก็ได้ นี่ชื่อว่าการวิวาท.^๔

๔. สรุป

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธ ภิกษุที่เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ
ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขา ภิกษุที่ไม่
มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรงแม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรมแม้ในพระสงฆ์ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น
ย่อมก่อความวิวาทให้เกิดในสงฆ์ ซึ่งเป็นความวิวาท เป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูลแก่ชนมาก ไม่ใช่สุขของชนมากไม่ใช่ประโยชน์
ของชนมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์

ข้อคิดตามหลักธรรม

พระผู้มีพระภาคตรัส เหตุแห่งการทะเลาะกัน

- (๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธ
- (๒) ภิกษุเป็นผู้มีความลบหลู่ มีความตีเสมอ...
- (๓) ภิกษุเป็นผู้มีความริษยา มีความตระหนี่...
- (๔) ภิกษุเป็นผู้โอ้อวด เป็นผู้มีความ...
- (๕) ภิกษุเป็นผู้มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด...
- (๖) ภิกษุเป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อถือผิด...

^๔ ชุ.ม. (ไทย) ๒๙/๙๗/๒๙๗-๒๙๘.

บทที่ ๕

สาริปุตตสูตรนันทเทส

พระสูตรนี้ กล่าวถึงท่านพระสารีบุตรกล่าวสรรเสริญพระศาสดาผู้มีพระสุรเสียงไพเราะอย่างนี้ ผู้เสด็จออกพรรษาที่บ้นทุกัมพลศิลาอาสน์ ณ โคนไม้ปาริฉัตตะในภพดาวดึงส์ อันหมู่เทวดาแวดล้อมเสด็จลงสู่สังกัสสนครทางบันไดแก้วมณี ตรงกลาง ในกาลนั้น เว้นการเห็นครั้งนี้ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นในกาลก่อนเลย ตามบาลีตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่าง

๑. บาลี

๑๖. สาริปุตตสูตรนันทเทส

อถ สาริปุตตสูตรนันทเทส วกขติ

๑๙๐. น เม ทิฏฐุ อโธ ปุพเพ [อิจจายสฺมา สาริปุตฺโต]

น สุโต อุท กสฺสจิ. เอวํ วคฺควโท สฺตถา ตฺสิตา คณิมาคฺโต ฯ

น เม ทิฏฐุ อโธ ปุพเพติ. อโธ ปุพเพ เม มยา น ทิฏฐุพุพฺโ พโส ภควา อมิณา จกฺขุณา อมิณา อตฺตภาเวน. ยทา ภควา ตาวตีสภาเวน ปาริฉตฺตกฺกมฺเล ปณฺทกมฺพลสิลาเย วสสฺวโต เทวคณปรีวฺโต มชฺฌเม มณฺนิเมยฺน โสปาณฺน สงกสฺสนครํ โอติณฺโณ อิมํ ทสฺสนํ ปุพเพ น ทิฏฐุติ น เม ทิฏฐุ อโธ ปุพเพ.

อิจจายสฺมา สาริปุตฺโตติ. อิจฺจาติ ปทสนฺธิ ปทสฺสคฺโค ปทปาริปุรี อกฺขรสมวาโย พยฺยชนฺสิสิฏฺฐตา ปทานุพุพฺพตาเปตํ อิจฺจาติ. อายสฺมาติ ปิยวจนํ ครุวจนํ สคารวสฺสปติสฺสวจนเมตํ อายสฺมาติ. สาริปุตฺโตติ ตสฺส เถรสฺส นามํ สงฺขาสมณฺญา ปญฺญตฺติ โวหาโร นามํ นามกมฺมํ นามธะยํ นิรุตฺติ พยฺยชนํ อภิลาโปติ อิจจายสฺมา สาริปุตฺโต.

๒. การแปลคำต่อคำ

๑๖. สาริปุตตสูตรนันทเทส – การแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งท่านผู้มีอายุชื่อว่าสารีบุตร/

อถ – ลำดับนั้น/ [อายสฺมา – ท่านผู้มีอายุ/ สาริปุตฺโต – ชื่อว่าสารีบุตร]/ สาริปุตตสูตรนันทเทส – ซึ่งการแสดงออกโดยสิ้นเชิงซึ่งพระสูตรเป็นเครื่องแสดงซึ่งท่านผู้มีอายุชื่อว่าสารีบุตร/ วกขติ; – ย่อมกล่าว/

๑๙๐. “น – หามีได้/ เม – อันข้าพระองค์/ [สตถา – พระศาสดา]/ ทิฏฐุ – ได้เห็นแล้ว/ อโธ – แต่กาลนี้/ ปุพเพ – ในกาลก่อน/ [อิจจายสฺมา – ด้วยประการฉะนี้ ท่านผู้มีอายุ/ สาริปุตฺโต – ชื่อว่าสารีบุตร]/ น – หามีได้/ สุโต – ได้ยินแล้ว/ อุท กสฺสจิ. – หรือว่า จากใคร ๆ/ เอวํ – อย่างนี้/ วคฺควโท – ผู้มีพระสุรเสียงที่ไพเราะ/ สฺตถา – พระศาสดา/ ตฺสิตา – จากภพดุสิต/ คณิมาคฺโต”. – ได้เสด็จมาแล้ว สู่ความเป็นแห่งพระอาจารย์ของคณะ”/

[อตุโล - เนื้อความ/ ปทานิ - แห่งบททั้งหลาย]/ “น เม ทิฏฐุ อิตุ ปุพเพ”ติ. - ว่า “.....”ดังนี้ ความว่า/ อิตุ - แต่กาลนี้/ ปุพเพ - ในกาลก่อน/ น - หามิได้/ มยา - อันข้าพเจ้า/ ทิฏฐุปุพเพ - เป็นผู้ที่เคยได้พบแล้ว/ โส - พระองค์นั้น/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ อมินา - นี่/ จกขุนา - ด้วยดวงตา/ อมินา - นี่/ อตตภาเวน. - ด้วยอรรถภาพ/

ยथा - ในกาลใด/ ภควา - พระผู้มีพระภาคเจ้า/ ดาวตีสถาเวน - ในโลกเป็นที่อาศัยอยู่ของเทวดา ๓๓ ตน/ ปาริจจตตกมุเล - ที่โคนแห่งต้นปาริจตตกะ/ ปณฺฑกมฺพลลิลาย - ณ ปณฺฑกัมพลลิลาสถา/ วสสํวตฺโต - เป็นผู้มีพรรษาที่ทรงอยู่จำแล้ว/ เทวคณปริวฺโต - เป็นผู้อันหมู่แห่งเทวดาล้อมโดยรอบแล้ว/ มชฺเฌ - ในท่ามกลาง/ มณฺนิเยน - ที่เป็นการแห่งแก้วมณี/ โสปาณเณ - ด้วยบันได/ สงกสฺสนคร - ส่วนครชื่อว่าสังกัสสะ/ โอตินฺโณ - เสด็จลงแล้ว/ อิมิ - นี่/ ทสฺสนิ - การเห็น/ ปุพเพ - ในกาลก่อน/ น ทิฏฐุติ - เป็นผู้ที่เคยได้พบแล้ว รวมความว่า/ น - หามิได้/ เม - อันข้าพระองค์/ [สตุธา - พระศาสดา]/ ทิฏฐุ - ได้เห็นแล้ว/ อิตุ - แต่กาลนี้/ ปุพเพ. - ในกาลก่อน/

[ปทหฺวยานิ - บรรดา ๒ บททั้งหลาย]/ “อิจฺจาเยสฺมา สาริปุตฺโต”ติ. - ว่า “.....”ดังนี้/ “อิจฺจา”ติ - ว่า “ด้วยประการฉะนี้”ดังนี้/ [ปทํ - บท]/ ปทสนฺธิ - เป็นการเชื่อมต่อกันด้วยบท/ ปทสฺสคฺโค - เป็นคำเชื่อมบท/ ปทปาริปูริ - เป็นคำที่กระทำแล้วบทให้เต็มโดยรอบ/ อกฺขรสมวายิ - เป็นความสัมพันธ์แห่งอักษร/ พยฺยชนฺสลิฏฺฐตา - เป็นความสละสลวยแห่งพยัญชนะ/ ปทานุปุพฺพตาเปตํ - บทนั้น เป็นคำเชื่อมบทหน้ากับบทหลังเข้าด้วยกัน/ “อิจฺจา”ติ. - ว่า “ด้วยประการฉะนี้”ดังนี้/

“อายสฺมา”ติ - ว่า “ท่านผู้มีอายุ”ดังนี้/ [ปทํ - บท]/ ปิยวจนํ - เป็นคำกล่าวถึงซึ่งภิกษุผู้เป็นที่รัก/ ครุวจนํ - เป็นคำกล่าวเรียกด้วยความเคารพ/ สคารวสฺสูปติสฺสชาติวจนเมตํ - บทนั้น เป็นคำกล่าวที่เป็นไปกับด้วยความเคารพและความยำเกรง/ “อายสฺมา”ติ. - ว่า “ท่านผู้มีอายุ”ดังนี้/

“สาริปุตฺโต”ติ - ว่า “สารีบุตร”ดังนี้/ ตสฺส - นั้น/ เถรสฺส - ของพระเถระ/ นามํ - ชื่อ/ สงฺขา - การเรียกพร้อมกัน/ สมณญฺา - การรู้พร้อมกัน/ ปญฺญตฺติ - การรู้ทั่ว/ โวหาโร - การกล่าวโดยพิเศษ/ นามํ - ชื่อ/ นามกมฺมํ - การกระทำซึ่งชื่อ/ นามเรยฺยํ - การตั้งไว้ซึ่งชื่อ/ นิรุตฺติ - ภาษาเป็นเครื่องนำออกกล่าว/ พยฺยชนํ - พยัญชนะ/ อภิลาโปติ - การเรียกเฉพาะ รวมความว่า/ อิจฺจาเยสฺมา - ด้วยประการฉะนี้ ท่านผู้มีอายุ/ สาริปุตฺโต. - ชื่อว่าสารีบุตร/

๓. การแปลโดยความ

๑๖. สาริปุตตสูตรนิตยเทศ

อธิบายสาริปุตตสูตรว่าด้วยพระสารีบุตรกล่าวสรรเสริญพระพุทธคุณ

พระสารีบุตรเถระจะกล่าวอธิบายสาริปุตตสูตร ดังต่อไปนี้

[๑๙๐] (ท่านพระสารีบุตรกล่าวดังนี้)

พระศาสดา ผู้มีพระสุรเสียงไพเราะอย่างนี้ ได้เสด็จจากภพดุสิตมาเป็นพระคณาจารย์ ก่อนหน้านั้น ข้าพเจ้าไม่เคยเห็น ทั้งไม่เคยได้ยินจากใคร ๆ มาเลย

คำว่า ก่อนหน้านั้น ข้าพเจ้าไม่เคยเห็น อธิบายว่า ก่อนหน้านั้น ข้าพเจ้า ไม่เคยเห็นพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นด้วยตานี้ ด้วยอรรถาพจน์นี้เลย คือ ในกาลใด พระผู้มีพระภาคเสด็จออกพรรษาที่บันฑุกัมพลศิลาอาสน์ ณ โคนไม้ปาริฉัตตะกะ ในภพดาวดึงส์ อันหมู่เทวดาแวดล้อมเสด็จลงสู่สังกัสสนครทางบันโดแก้วมณี ตรงกลาง ในกาลนั้น เว้นการเห็นครั้งนี้ ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นในกาลก่อนเลย รวมความว่า ก่อนหน้านั้น ข้าพเจ้าไม่เคยเห็น

คำว่า ดังนี้ ในคำว่า ท่านพระสารีบุตรกล่าว ดังนี้ เป็นบทสนธิ เป็นคำ เชื่อมบท เป็นคำที่ทำบทให้บริบูรณ์ เป็นความสัมพันธ์แห่งอักษร เป็นความ สละสลวยแห่งพยัญชนะ คำว่า ดังนี้ นี้เป็นคำเชื่อมบทหน้ากับบทหลังเข้าด้วยกัน

คำว่า ท่าน เป็นคำกล่าวด้วยความรัก เป็นคำกล่าวด้วยความเคารพ คำว่า ท่าน นี้ เป็นคำกล่าวที่มีความเคารพและยำเกรง

คำว่า พระสารีบุตร เป็นชื่อของพระเถระนั้น คือ เป็นการกล่าวถึง การขนานนาม การบัญญัติ ชื่อที่เรียกกัน ชื่อการตั้งชื่อ ชื่อที่ตั้งให้ ภาษา พยัญชนะ ชื่อเรียกเฉพาะ รวมความว่า ท่านพระสารีบุตรกล่าวดังนี้.^๕

๔. สรุป

พระพุทธองค์ยังทรงยกย่องพระสารีบุตรเถระ อีกหลายประการกล่าวคือ ๑. เป็นผู้มีปัญญาอนุเคราะห์เพื่อนบรรพชิตด้วยกัน เช่น สมัยที่พระบรมศาสดาประทับอยู่ที่เมืองเทวทหะ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลลาไปปัจฉาภุมิชนบททรงรับสั่งให้ไปลาพระสารีบุตรก่อน เพื่อท่านจะได้แนะนำสั่งสอน มิให้เกิดความเสียหายในระหว่างการเดินทางและในสถานที่ที่ไปนั้นด้วย ๒. ยกย่องท่านเป็น “พระธรรมเสนาบดี” ซึ่งคู่กับ “พระธรรมราชา” คือ พระองค์เอง ๓. ยกย่องท่านเป็นผู้มีความกตัญญูกตเวที เป็นเลิศ เช่น ท่านนับถือ พระอัสสชิเป็นอาจารย์ เพราะท่านเข้ามาสู่พระพุทธศาสนาด้วยการฟังธรรมจากพระอัสสชิ ทุกคืนก่อนที่ท่านจะนอน ท่านได้ทราบข่าวว่าพระอัสสชิอยู่ทางทิศใด ท่านจะนมัสการไปทางทิศนั้น ก่อนแล้วจึงนอนหันศีรษะไปทางทิศนั้น อีกเรื่องหนึ่ง คือ พราหมณ์ชราชื่อราธะ มีศรัทธาจะอุปสมบท แต่ไม่มีภิกษุรูปใดรับเป็นพระอุปัชฌาย์บวชให้ พระพุทธองค์ตรัสถามในที่ประชุมสงฆ์ว่า “ผู้ใดระลึกถึงอุปการคุณของพราหมณ์นี้ได้บ้าง” พระสารีบุตรเถระกราบทูลว่า “ระลึกได้ คือ ครั้งหนึ่งราธพราหมณ์ผู้นี้ได้เคยใส่บาตร ด้วยข้าวสุกแก่ท่านหนึ่งทัพพี” พระพุทธองค์จึงทรงมอบให้ท่านสารีบุตร เป็นพระอุปัชฌาย์อุปสมบทให้แก่ ราธพราหมณ์

^๕ พ.ม. (ไทย) ๒๙/๑๙๐/๕๓๕-๕๓๖.

ข้อคิดตามหลักธรรม

๑. พระสารีบุตรเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตนอยู่เสมอ ท่านมีความอ่อนน้อมถ่อมตนเสมอ น้อมรับคำตักเตือนได้ แม้กระทั่งคำเตือนของสามเณร ๗ ขวบ เป็นข้อเตือนใจว่า คนอ่อนน้อมถ่อมตนไปอยู่ที่ใดก็มีแต่คนให้ความรัก ความเคารพ ความเกรงใจเพราะมีจิตใจเปิดกว้างพร้อมจะรับคำแนะนำจากคนที่อยู่เสมอ

๒. พระสารีบุตรเป็นผู้รักความมกน้อยสันโดษ สมบัติติดตัวของท่านมีเพียงแค่ ๑) จีวรนุ่งห่ม และ ๒) การนั่งขัดสมาธิ เป็นของเพียงพอต่อการบำเพ็ญเพียรเพื่อกำจัดอาสวกิเลส พระสารีบุตรยืนยันในปาริสุทธิศีลของท่านว่า “เราได้เลี้ยงชีวิตด้วยมิจฉาชีพด้วยดิรัจฉานวิชา คือ วิชาดูพื้นที่ วิชาดูดาวนักษัตร มิได้เป็นคนรับจ้างส่งข่าวสาร มิได้เลี้ยงชีพด้วยวิชาทำนายอวยวะ แต่เราแสวงหาภิกษา (อาหาร, ของเคี้ยวของบริโภค) โดยชอบธรรมครั้นแสวงหาได้แล้ว จึงฉัน”

๓. พระสารีบุตรชอบอนุเคราะห์คนดีที่ยากจนเสียใจ เพราะท่านทราบดีว่าการปล่อยคนดีให้ตกกระทาลำบากโดยไม่มีใครเหลียวแลนั้นจะเป็นเหตุให้คนดีเกิดความน้อยเนื้อต่ำใจ จับแง่คิดผิด มองโลกในแง่ร้าย อาจเปลี่ยนจากคนมีสัมมาทิฐิกลายเป็นคนมีมิจฉาทิฐิได้ซึ่งถือเป็นความเสียหายต่อการอนุเคราะห์สรรพสัตว์ให้ถึงฝั่งพระนิพพานเป็นอย่างยิ่ง.

๔. เป็นผู้ที่สามารถเข้าใจธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างลึกซึ้ง

๕. เป็นผู้มีขันติเป็นเลิศ มีความอดทนไม่โกรธ แม้จะถูกผู้อื่นรังแก

๖. เป็นผู้มีความกตัญญูเป็นเลิศ กตัญญูต่อครูอาจารย์ บิดามารดา และพระพุทธเจ้า นับถือพระอัสสชิว่ามีบุญคุณกับท่านในตำแหน่งพระอาจารย์องค์แรก

๗. เป็นผู้มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ถึงแม้พระพุทธเจ้ายกย่องท่านว่ามีปัญญาเทียบเท่าพระองค์ท่านก็ไม่ลืมน.